

גליון ט"ז
פרשת בשלח תשפ"ג

באר ישקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דהסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכי"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

בגדר חיוב לחם משנה

והמסתעף לענין פורס מפה ומקדש

חיוב לחם משנה דאורייתא או דרבנן ✦ ברכת המוציא בפורס מפה ✦ לחם משנה בפורס מפה ✦ דעת רבי שלמה קלוגר שגשים פטורות מלחם משנה ✦ משמעות נוספת מרבי שלמה קלוגר שרק במברך המוציא על לחם משנה יוצא ✦ מחלוקת הפוסקים בשבח לקדש ונוכר לאחר שבירך המוציא ✦ לחם משנה בפורס מפה לפי המגן אברהם ✦ לחם משנה תלוי בהתחלת הסעודה ✦ בורא פרי הגפן בפורס מפה שכבר שתה יין בתחילת הסעודה ✦ מחלוקת האם בורא פרי הגפן הוא חלק מהקידוש ✦ הטעם שפורס מפה אינו חוזר ומברך הגפן ✦ דעת הבית מאיר שהגפן הוא חלק מהקידוש ואינו לבטלה אף אם אינו שותה

ומקדש, ואחר כך ממשיך לאכול את סעודתו. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (או"ח סי' רעא סעי' ד), שאם אכל מבעוד יום ונתאחר סעודתו עד סמוך ללילה, מיד בשקיעת החמה מפסיק לאכול, ופורס מפה על הפת, ומקדש על הכוס, ובוצע על הפת, ואוכל ממנו כזית.

והביא השולחן ערוך (שם) שתי דעות אם מברך שוב ברכת המוציא, כשבא להמשיך

מבואר שאין חיובו אלא מדרבנן, והפסוק אינו אלא אסמכתא בעלמא. והמגן אברהם (סי' רנד ס"ק כג) כתב אף יותר מזה, שאף שצריך לחם משנה, 'מכל מקום אינו חובה כל כך'.

ברכת המוציא בפורס מפה

הנה, בפסחים (ק). אמר רב יהודה אמר שמואל, שהאוכל בערב שבת ויום טוב קודם שיקדש, והחשיך היום, 'פורס מפה (על הפת)

חיוב לחם משנה דאורייתא או דרבנן

איתא בגמרא (שבת קי"ז): 'אמר רבי אבא, בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, דכתיב (שמות טז, כב) לחם משנה'. ודעת הטורי זהב (או"ח סי' תרעה ס"ק ב) שחיוב זה הוא מדאורייתא, אמנם בשאר הפוסקים (פרי מגדים משבצות זהב שם: שו"ע הרב סי' רעא קונטרס אחרון ס"ק ב; משנה ברורה שם ס"ק יא)

<<<

א) וכן מבואר מדברי אחד מהראשונים, הוא רבינו מנוח (הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ו), שחיוב לחם משנה הוא מדאורייתא, עיין שם.

פנינים

נשבע שלא יראה את פניו לעולם ומת

עולם ואתרשיש לון לישראל ניסא בהאי עולם, ועל דא כתיב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, עד דיתער ההוא עולם ויתמסרונן בדינו' וכו', עיין שם עוד. ומבואר לכאורה שנחלקו התנאים בזה, האם האיסור כולל גם לראותם במיתתם או לא.

וכן הוכיח המהרש"ם (בהגהות שבתוך המפתחות לחלק א סי' סט) להלכה בנידון כזה, שראובן נשבע שלא יראה עוד את פניו של שמעון, ואחר זה מת שמעון. וראובן הוא מאנשי החברה קדישא, ושאל אם מותר לו לעסוק בטהרתו וכדומה. והביא את דברי הזוהר שמשמע שאף לאחר מיתה אסור. אולם דחה שיתכן שרק במצרים שכתוב 'עד עולם' דווקא בזה יש איסור גם לאחר מיתה. ועוד מצדד שם להקל, מאחר שאמר בשבועתו שלא יראה עוד פניו דווקא, משמע כמו שהיה עד עכשיו בחיים ולא אחר מיתה. עיין שם שהאריך בזה.

וראה עוד בבית האוצר (כלל ז אות ב) שהאריך בדברי הזוהר אלו, ורצה לתלות את מחלוקת התנאים, או שנחלקו האם מת נקרא אדם, או האם עובדי כוכבים נקראים אדם. ומציין עוד שם לדברי המדרש (מכילתא בשלח ו), שבני ישראל ראו את המצריים 'מתים ולא מתים', וכן מפורש בתרגום יונתן (יד, ל): 'חומין ישראל ית מצראי מיתין ולא מיתין'. ולכאורה רבי יוסי שאמר בזה שראו את המצריים רק אחר מיתתם, אינו סובר כדבריהם.

מסופר (ויכזי הרבים, תולדות הנודע ביהודה, פרק עג) שבימי ילדותו של הנודע ביהודה, והוא כבן שנים עשרה שנה, נשאלה אצלו גדולי ישראל, בשני אחים שפרץ ביניהם סכסוך, ונהיה מריבה קשה, ופעם אחת קפץ אחד מהם ונשבע שלא יוסיף לראות את אחיו לעולם, וכעבור זמן מת, והאח הנשאר בחיים רצה לראות את פניו ולבקשו מחילה וסליחה, אך מאחר ונשבע שלא יראה את פניו לא ידע מה לעשות.

כאשר שמע הנודע ביהודה שאלה זו, פנה אל רבו ואמר שדבר זה מפורש בתורה להיתר, שהרי משה רבינו אמר להם לישראל (שמות יד, ג) 'כי את אשר ראייתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם', ואחר כך (פסוק ל) כתוב 'ורא ישראל את מצרים מת על שפת הים', הרי יוצא מפורש שהאיסור לראות את פני אדם חי, אינו כולל איסור לראות את פני אותו איש כשמת, ולא חלה על זה שבועת האח שלא יראהו (ובכרם חמד בפרשת בשלח הביא, שהשאלה נשאלה לפני הנצי"ב, והערוך השלחן הוא שהביא ראייה זו, עיין שם).

ובאמת הדברים מפורשים בזה הקדוש (בשלח גג), וזה לשונו: 'רבי ייטא שאיל ואמר, כתיב וירא ישראל את מצרים וכתוב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, אמר רבי יוסי מיתין חמו להו, אמר ליה אי כתיב לא תוסיפו לראותם הוה אמינא הכי, אמר ליה ר' אבא יאות שאילתא, אלא תא חזי וכו', וכד אתער האי עולם למעבד נסין כלוה מצראי אשתקעו בימא על ידא דהאי

אחר כך סעודתו. והספק בזה הוא, האם הקידוש שקידש באמצע הוא הפסק בין ברכת המוציא שבריר בתחילת הסעודה להמשך הסעודה שאחר כך. ולהלכה כתבו הפוסקים (ב"ח שם: ט"ז שם ס"ק ד; שו"ע הרב שם סעי' יא; משנה ברורה שם ס"ק יח) שלא לברך, מצד ספק ברכות להקל.¹

לחם משנה בפורס מפה

אמנם לא נתבאר בשלחן ערוך ובנושאי כליו, האם הפורס מפה צריך לבצוע על לחם משנה או לא. וראיתי לרבי שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה, סי' קיג) שנסתפק בזה, וכתב שהדבר תלוי בשתי הדעות הנ"ל האם הפורס מפה צריך לחזור ולברך המוציא אחר כך. שאם צריך לחזור ולברך המוציא צריך גם כן לחם משנה, אבל אם אין צריך לחזור ולברך המוציא אין צריך לחם משנה. ומסיק 'זוה פשוט'.

בפשטות נראה כוונתו, שתקנת לחם משנה היתה דווקא על שעת ברכת המוציא, ולכן לדעה זו שצריך לחזור ולברך המוציא, צריך לבצוע על לחם משנה, שכן מברך שוב המוציא, והמוציא צריך לברך על לחם משנה, אבל לפי הדעה שאין צריך לברך המוציא אין צריך לחם משנה, שלא תקנו לחם משנה אלא על ברכת המוציא. ולפי זה להלכה שנפסק שאינו מברך המוציא וכנ"ל, אכן אין צריך לחם משנה בפורס מפה.

דעת רבי שלמה קלוגר שנים

פטורות מלחם משנה

כדבריו לענין פורס מפה, שחיוב לחם משנה תלוי בברכת המוציא, מבואר בתוך דברי רבי שלמה קלוגר גם לענין חיוב נשים בלחם משנה. שנשאל (שם ס"ק יד), למה לא נהגו הנשים בלחם משנה, והרי הפרי מגדים (או"ח סי' רעד משבצות זהב ס"ק א) הביא בשם האבודרהם (סדר תפילות של חול עמ' כו), שגם נשים חייבות בלחם משנה, שאף הן היו באותו הנס של המן, וכפי שמצינו שמחויבות מטעם זה בנר חנוכה (שבת כג) ובקריאת המגילה (מגילה ד) ובארבע כוסות (פסחים קח). וכן הביא המרדכי (שבת סי' שצז) בשם רבינו תם לענין חיוב נשים בשלש סעודות בשבת. וכן כתב הר"ן (שבת מד). וכתב שם עוד טעם, שהרי בכל דיני שבת שוות הנשים לאנשים, שהוקש זכור לשמור, את שישנו בשמירה ישנו בזכירה (ברכות כ). והובאו דבריו במגן אברהם (סי' רצא ס"ק יא).

וכתב רבי שלמה קלוגר ליישב מנהג ישראל תורה, שאין דברי האבודרהם נראין בזה, שרק לענין ארבע כוסות חנוכה ומגילה שעיקר המצוה הוא לזכרון והודאה על הנס עצמו, לכן שייך לומר שאף הן היו באותו נס ומחויבות, אבל לחם משנה אינו להודאה על נס המן, אלא זכרון על מה שירד ביום הששי לחם משנה,

וזה עדות ואות על מצות שבת, ואם כן מצותו רק לזכרון ועדות על השבת, והרי הוא כשאר מצות עשה שהזמן גרמא שנים פטורות.²

משמעות נוספת מרבי שלמה קלוגר שרק במברך המוציא על לחם משנה יוצא

גם לענין הטעם שכתב הר"ן שכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, כתב רבי שלמה קלוגר שם, שיש לומר שרק לענין קידוש גילתה התורה כן, ולא לענין שאר מצוות שבת שבקום ועשה. וכתב שם (בהערה), שאף שלמעשה גם לר"ן וגם לאבודרהם מחויבות בלחם משנה, מכל מקום מאחר שכל אחד מחייב מטעם אחר אפשר לומר 'קים ליה כהפוסקים בהאי ולא קים לי בהאי', והרי כל אחד אינו סובר טעמו של השני, ולכן פטורות הנשים מלחם משנה.

ובתוך דבריו כתב שם רבי שלמה קלוגר, שאין לומר שהאיש מוציא את האשה בלחם משנה, שאם כן גם לא היה להן לנשים לברך ברכת המוציא. ומבואר גם בזה כפי שמשמע בדבריו לענין פורס מפה, שחיוב לחם משנה תלוי בברכת המוציא, ולכן לא יתכן שתצא ידי חובת לחם משנה בזה שתברך על הפרוסה שבירך עליו הבעל, שכן כדי לצאת ידי לחם משנה צריך לברך ברכת המוציא על שני חלות שלימות.

מהלוקת הפוסקים בשבח לקדש

ונזכר לאחר שבירך המוציא

בעצם הענין מצאנו כבר בפוסקים שנחלקו לכאורה בדבר זה, האם גדר לחם משנה הוא דווקא בשעת הברכה או לא. שהמגן אברהם (סי' רצא ס"ק יא) כתב לענין מי ששכח לקדש עד אחר שבירך ברכת המוציא ובצע על הפת, שצריך להביא לפניו לחם משנה ויקדש עליו.³ אולם בתורת שבת (שם ס"ק יא) חולק עליו, שאין צריך להביא לחם משנה אחר אלא מקדש על הפרוסות. ותמה על המגן אברהם, מה מועיל הבאת לחם משנה אחר שכבר בירך המוציא, הרי עיקר מצות לחם משנה הוא בשעת הברכה, שעל דברי הגמרא 'חייב אדם לבצוע על שתי ככרות', פירש רש"י (ד"ה לבצוע): 'ברכת המוציא', הרי שעיקר החיוב הוא בשעת הברכה, והרי כבר בירך. עיין שם מה שמקשה עוד על המגן אברהם.

המתבאר מדבריהם, שנחלקו המגן אברהם והתורת שבת, האם שייך חיוב לחם משנה לאחר שכבר בירך המוציא, שלמגן אברהם מחויב בלחם משנה אף שכבר בירך⁴, ובתורת שבת מפורש שאחר שכבר בירך המוציא שוב לא שייך חיוב לחם משנה, וכסברת רבי שלמה קלוגר, שלחם משנה תלוי בהמוציא.

לחם משנה בפורס מפה לפי המגן אברהם

לפי זה היה נראה בפשטות, שלדעת המגן

אברהם הפורס מפה באמצע הסעודה, מחויב בלחם משנה אף לפי הדעה שאינו חוזר ומברך המוציא, שכן לדעתו אין דין לחם משנה כרוך בברכת המוציא כלל, אלא כל שמקדש צריך לחם משנה אף אם כבר בירך המוציא, ואם כן הוא הדין בפורס מפה שמקדש, שבעצם זה שמקדש מתחייב בלחם משנה.

אמנם יתכן שגם המגן אברהם סובר שבפורס מפה ומקדש על היין אינו מחויב בלחם משנה אם אין צריך לברך המוציא, ורק בנידון שעסק בו המגן אברהם ששכח לקדש, וכבר בירך על הפת, ומביא עכשיו פת חדש כדי לברך עליו, בזה שייך דין לחם משנה, משום שהקידוש על הפת הוא דווקא על לחם משנה. שכדי להתחייב בלחם משנה צריך שיהיה אחד מהשנים, או שייברך עליו המוציא, ואז צריך לחם משנה מחמת הברכה, או שיקדש עליו, ואז צריך לחם משנה מחמת הקידוש על הפת. ויש לעיין בזה.

לחם משנה תלוי בהתחלת הסעודה

גם בדברי רבי שלמה קלוגר, שכתבנו למעלה שזוהו שתלה לחם משנה בפורס מפה במחלוקת האם צריך לחזור ולברך המוציא, משמע שחיוב לחם משנה הוא על ברכת המוציא, יש לעיין. שיתכן לבאר כוונתו באופן אחר, שחיוב לחם משנה הוא על התחלת הסעודה, ולא דווקא על ברכת המוציא.⁵ ובפורס מפה הרי נמצא באמצע הסעודה, ולכן כתב שהדבר תלוי בשתי הדעות האם חוזר ומברך המוציא, שאם צריך לחזור ולברך המוציא מוכח שהקידוש מפסיק אכילתו, והרי הוא כמתחיל סעודה מתחילה, ואין זה המשך לאכילה הקודמת, ולכן צריך לבצוע על לחם משנה, אבל לדעה זו שאין צריך לחזור ולברך המוציא הרי אכילה זו היא המשך לאכילה הקודמת, ואינה תחילת סעודה, ואין צריך לחם משנה.

נמצא לפי זה שאין ברכת המוציא קובעת את חיוב הלחם משנה, אלא הוא סימן בעלמא בפורס מפה לראות אם נחשב לתחילת סעודה או לא. ולפי זה יש לומר, שאף שכאמור להלכה נפסק שהפורס מפה אינו חוזר ומברך המוציא, מכל מקום מאחר שמה שאינו מברך המוציא הוא רק מחמת ספק ברכות להקל כנ"ל, ולא משום שהוכרע שקידוש אינו הפסק, אם כן לענין לחם משנה ודאי יש להחמיר לבצוע על לחם משנה, שמא הקידוש הפסיק בין תחילת הסעודה להמשכה, והרי אכילה שאחר הסעודה כתחילת סעודה שצריך לחם משנה.

וראה עוד בשו"ת עטרת משה (או"ח סי' סח) שמצדד, שעיקר חיוב לחם משנה הוא בהוספה בקיום מצות אכילת פת בשבת, וזה לא שייך אלא בשעת קיום מצות אכילת הפת, אבל לאחר שכבר קיים מצות אכילת הפת שוב לא שייך דין לחם משנה. ויש לעיין בכוונתו,

« « «

מה שכתבו בזה.

ה) ובדבריו מבואר חידוש יוטר גדול, שאף אם כבר בצע על הפת עדיין שייך דין לחם משנה, בהבאת לחם משנה אחר. על כל פנים לעניינינו זה ודאי מוכח, שעדיין שייך לחם משנה אף אחר ברכת המוציא.

1) וכסברא זו מצדד רבי שלמה זלמן אויערבאך (שולחן שלמה סי' רצא אות יב), שעיקר לחם משנה הוא, שתחילת הסעודה תהא בשני לחמים, ולא הברכה. עיין שם.

לא נצרכו לנס המן, ולהם היה אפשר להצמיח במדבר כדרך הטבע, ולכן אין להם ליתן הודאה על זה.

ד) וכתב שאין זה הפסק בין הברכה לאכילה, ומצייין לסימן קסו סעי' ו, ששם מבואר שכשאמר גביל לתורא אין זה הפסק, שהוא לצורך הסעודה, שצריך להאכיל לבהמתו לפני שאוכל. ואם כן הוא הדין כאן שמחויב בלחם משנה אין זה נחשב הפסק, מאחר שהוא לצורך האכילה. וראה בתוספת שבת (שם ס"ק יג), ובפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק יב)

ב) אמנם בשו"ע הרב שם הוסיף, שכל בעל נפש יש לו לזיור לכתחילה שלא לבוא לידי כן, ולכן יפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום. והמאמר מרדכי (שם ס"ק ט) חולק על האחרונים הנ"ל, ולדעתו יש לחזור ולברך המוציא כדעה הראשונה שבשו"ע, שכן הוא ההכרעה בשו"ע, כשמביא את הדעה הראשונה בסתם ואת השניה בשם 'ויש אומרים'.

ג) עיין שם מה שכתב עוד, שהנשים שלא התלוננו במדבר,

האם כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לחם משנה, או שמא כל שלא אכל שיעור אכילה עדיין שייך בזה לחם משנה.

✧ ✧ ✧

בורא פרי הגפן בפורס מפה שכבר שתה יין בתחילת הסעודה

מאחר שהזכרנו דין פורס מפה לענין ברכת המוציא ולחם משנה, נכתוב קצת בענין ברכת בורא פרי הגפן בפורס מפה. שהנה בשולחן ערוך (שם) נפסק שאם בירך בורא פרי הגפן על היין בתחילת שתייתו, שוב אינו מברך הגפן אחר כך כשקדש היום ומקדש על הכוס, אלא מברך רק ברכת הקידוש.

וכתב השולחן ערוך הרב (ס' ע"ב קונטרס אחרון ס"ק ב) שמדברי המחבר אלו מוכח שאין ברכת היין חלק מעיקר הקידוש, שדין כוס של ברכה אינו מתקיים במה שמברך ברכת הגפן על הכוס, אלא במה שהכוס נמצא לפניו בשעת הברכה, וברכת הגפן אינה אלא ברכת הנהנין כדי שיוכל לשתות, ולכן בנידון שלפנינו - מאחר שכבר בירך על היין - אינו אומר עכשיו אלא ברכת קידוש על היין.

מחלוקת האם בורא פרי הגפן הוא חלק מהקידוש

לפי זה יוצא לכאורה להלכה, שהיוצא קידוש בשמיעה מפי המקדש, אף אם לא שמע ממנו ברכת בורא פרי הגפן, יצא ידי קידוש, שכן ברכת בורא פרי הגפן אינה מעכבת את הקידוש. וכן המקדש ושח או הפסיק בין ברכת בורא פרי הגפן שלא מענין הקידוש, או שבירך שהכל על

היין במקום הגפן, יצא ידי קידוש, מטעם הנ"ל.

אך דעת החכם צבי (ס' קסח), שברכת בורא פרי הגפן הוא חלק מהקידוש, שהוא סובר שדין כוס של ברכה הוא שיברך עליו בורא פרי הגפן, ובסמוך לו יברך עליו ברכת המצוה^א. ולפי דבריו אם לא בירך ברכת הגפן על היין לא יצא ידי חובת קידוש^ב. והשולחן ערוך הרב (שם) כאמור הוכיח מדברי המחבר שלא כהחכם צבי, וכתב על דברי החכם צבי: 'ז'זה אינו, דאין כוס של ברכה תלוי כלל בברכת בורא פרי הגפן'^ב.

הטעם שפורס מפה אינו חוזר ומברך הגפן

אמנם בשו"ת אמרי יושר (ח"ב ס' קעג) מצדד כדעת החכם צבי, שעיקר הכוס של ברכה על היין הוא בברכת בורא פרי הגפן. ודוחה את ראיית השולחן ערוך הרב מזה שפסק המחבר כאן שהפורס מפה אין צריך לחזור ולקדש, שיש לומר שלעולם ברכת בורא פרי הגפן מעכבת, ורק כאן שבירך בורא פרי הגפן על היין בתחילת הסעודה, בזה מועיל הקידוש אחר כך אף בלא ברכת הגפן, שמחמת הברכה שבירך בתחילה נחשב כאילו בירך עכשיו הגפן בשעת קידוש, אבל באופן שלא בירך כלל ברכת הגפן ושתה את כוס יין הקידוש או ההבדלה יש לומר שלא יצא ידי קידוש והבדלה.

וכעין זה כתב השולחן ערוך הרב עצמו (ס' רעא סעי' יא) ביישוב דעת החכם צבי. אולם האמרי יושר רצה לומר כן גם לדעת החולקים וסוברים שאין ברכת בורא פרי הגפן חלק מהקידוש, רק העיקר הוא הטעימה, שמכל מקום כששותה בלא ברכה כלל או בלא ברכה הראויה גרע יותר, שהרי זה כאילו לא שתה

מהכוס, והרי שתייתה ודאי מעכבת. אלא שלפי דעה זו אין צריך לברך את ברכת הגפן דווקא על הכוס של ברכה, אלא יכול להביא כוס אחר ויברך עליה ברכת הנהנין ויוצא בזה.

דעת הבית מאיר שהגפן הוא חלק

מהקידוש ואינו לבטלה אף אם אינו שותה גם הבית מאיר (יו"ד ס' רסה) כתב בדעת התוספות סברא כזו לענין קידוש, שברכת בורא פרי הגפן הוא חלק מהקידוש. שהנה דנו הראשונים בקידוש על היין, שדרשו מהפסוק (שמות כ, ח) זכור את יום השבת לקדשו, 'זכרהו על היין בכניסתו' (פסחים קו), אם הוא דאורייתא או דרבנן. והתוספות (פסחים קו. ד"ה זכרהו; שבועות כ: ד"ה גשימ) כתבו שתי דעות בזה, א. שכל הדרשה אינה אלא אסמכתא, ומן התורה אינו מחויב כלל לקדש מן היין, ב. שחייב לקדש על היין מן התורה, אבל אינו חייב לשתותו אף לא מדבריהם^א.

וכתב הבית מאיר לפי התירוץ השני בתוספות, שצריך לברך על היין ואין צריך לשתות, שמן התורה צריך לברך על היין גם ברכת בורא פרי הגפן, אלא שאין צריך לטעום מן התורה. ומבאר עוד, שגם כשאינו טועם אין בזה משום ברכה לבטלה, שמאחר שהוא לצורך מצוה, שכן ברכת הקידוש וכדומה נתקן שתהא ביחד עם ברכת שבח על היין שברא לקדש עליו, ובלא זה אינו יוצא חובת קידוש, לכן אינו לבטלה. והוא מחודש ביותר. על כל פנים לפי דבריו מבואר כסברא הנ"ל שברכת בורא פרי הגפן בקידוש הוא חלק מהקידוש, ולא רק כברכת הנהנין על טעימת היין.

אומר זמן על הכוס היה צריך לברך ברכת הגפן, ומאחר שאי אפשר לשתותו גנאי הוא לברכת היין שיאמרו שלא לצורך. ומזה הוכיח החכם צבי שכוס צריך ברכת היין דווקא, שאם לא כן יברך הגדול זמן על הכוס ללא ברכת הגפן, והקטן יברך הגפן וישתה.

(יא) כצד זה כתבו התוספות גם בעוד מקומות (סוכה לח. ד"ה מא; נזיר ד. ד"ה מא), וכן הוא דעת הרמב"ם (הל' שבת פכ"ה ה"ו). ויש ראשונים (תוספות הרא"ש ברכות כ: בשם רבינו קלונימוס איש רומי, שבלי הלקט ס' קל בשם רב האי גאון) הסוברים, שגם שתיית היין בקידוש הוא מן התורה.

המזון על הכוס. וראה מה שכתב בזה בשו"ת שבט הלי (ח"ח ס' רמב אות ג).

(ט) אולם במקום אחר (ס' קצ סעי' ד) הביא השו"ע הרב את שתי הדעות, דעת המחבר ודעת החכם צבי, עיין שם. וכבר נתקשו בתהלה לדוד (שם ס"ק א) ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב ס' קעג) מדברי השו"ע הרב סותרים זה את זה. עיין בתהלה לדוד שם מה שנדחק ליישב בין קידוש והבדלה לברכת המזון.

(י) שמקור דברי החכם צבי הוא מרש"י (עירובין מ: ד"ה ליתביה לניקא) גבי ברכת הזמן ביום הכפורים, שביאר שאם היה

(ז) עיין שם שדין בעובדא שכידו נזיר שמשון לברך בברכת המזון, והוא זימן ובירך, ואיש אחר החזיק את הכוס ובירך עליו בורא פרי הגפן ושתה את הכוס. ומאריך שם שלא יפה עשו, שכל הדברים הטעונים כוס, הדין הוא דווקא שייסמכו ברכה זו לברכת הגפן על היין, ומאחר שאינו יכול לברך ולא לשתות אינו מברך. וכתב שם, שחזרו בהם חכמים והודו לדבריו.

(ח) לפי זה צריך עיון מנהגינו שמברכים בסעודה שלישית ברכת המזון על כוס יין, ואין שותין כלל מן הכוס, שלכאורה לפי האמור ללא ברכת הגפן אין מתקיימת חובת ברכת

✧ תמצית השיעור ✧

- ✧ מצות אכילת פת, ויש לעיין.
- ✧ בשולחן ערוך שפורס מפה אינו חוזר ומברך הגפן. ושולחן ערוך הרב מוכיח מזה שהגפן אינו חלק מהקידוש.
- ✧ לחכם צבי הגפן הוא חלק מהקידוש, ואם לא בירך לא יצא. ובפורס מפה יש לומר שהגפן שבתחילת הסעודה מועיל לקידוש.
- ✧ לאמרי יושר גם לסוברים שהעיקר הוא הטעימה יתכן שאם אינו מברך הגפן לא יצא.
- ✧ לבית מאיר לסוברים שמן התורה צריך לקדש על היין אבל לא לטעום, הגפן הוא חלק מהקידוש, ולכן אף לא שתה אין הברכה לבטלה.

- ✧ רבי שלמה קלוגר דוחה שלחם משנה אינו להודאה על הנס, ולא הוקש זכירה לשמירה אלא לקידוש.
- ✧ מחלוקת מגן אברהם ותורת שבת בשכח לקדש ונזכר אחר שבצע הפת, שמקדש על הפת, האם צריך לחם משנה.
- ✧ בפשטות למגן אברהם אין לחם משנה תלוי בהמוציא, אך יתכן שרק במקדש על הפת צריך לחם משנה משום קידוש.
- ✧ יתכן כוונת רבי שלמה קלוגר שלחם משנה תלוי בתחילת הסעודה, ומזה שמברך המוציא מוכח שהוא תחילת סעודה, ולפי זה להלכה פורס מפה צריך לחם משנה.
- ✧ לעטרת משה לחם משנה תלוי בשעת קיום

- ✧ לט"ז לחם משנה דאורייתא, ולרוב הפוסקים דרבנן.
- ✧ בשולחן ערוך שתי דעות בפורס מפה ומקדש אם חוזר ומברך המוציא, ולהלכה אינו מברך משום ספק ברכות להלקל.
- ✧ האלף לך שלמה כתב שלחם משנה בפורס מפה תלוי במחלוקת אם חוזר ומברך המוציא.
- ✧ משמע מדבריו שחייב לחם משנה תלוי בהמוציא, וכן מדויק מדבריו גבי לחם משנה בנשים.
- ✧ בכמה ראשונים שנשים חייבות בלחם משנה, או משום שהיו באותו הנס, או משום היקש זכירה לשמירה.

גדר החיוב ביוצא מחוץ לתחום

שלענין תחומין, מאחר שהאיסור אינו ההליכה אלפים אמה, אלא היציאה חוץ לתחום, אם כן כל שיצא מהתחום פעם אחת, מורידים את הפסיעה הראשונה, ונעשה בכל פסיעה תחום חדש, ומתחייב בכל פסיעה ופסיעה על התחום החדש שיצא ממנו.

אך שוב דחה, שמדברי הרמב"ן (עירובין מג.) מפורש, שהיוצא חוץ לתחום אינו חייב מן התורה שוב, עד שילך י"ב מיל נוספים. שהאיסור הראשון עובר מיד כשיצא חוץ לתחום, אך מאחר שכבר עבר פעם אחת על שיצא חוץ לתחום, שוב נקבע לו שיעור חדש של י"ב מיל נוספים. עיין שם שמבאר שאיסור י"ב מיל הוא כעין מעביר ארבע אמות, שאינו עובר אלא אם כן העביר ארבע אמות ממש, הוא הדין כאן אינו עובר אלא אחר שהולך י"ב מיל ממש. וראה מה שכתבו בזה האור שמח (הל' שבת פכ"ז ה"א) והקהלות יעקב (עירובין ס"ז אות ב).

ובשו"ת עמודי אור (סי' יד) ובבית אברהם (טשכנב, עירובין מה.) כתבו יותר מזה, שכן התורה, אחר שיצא חוץ לתחום, שוב אין איסור כלל, ואף אם ילך מחוץ לתחום יותר מתחום שבת אין עליו איסור, ורק אם חוזר לתחום שבא ממנו, אז חוזר עליו האיסור עליו לצאת יותר מתחום שבת. עיין שם.

בבאר יעקב (ח"א, נה; ח"ב, שלה) הבאנו את חידושו של הפנים יפות (שלה), שאם עשה חצי שיעור איסור בלא התראה, והתרו בו קודם שגמר חצי שיעור השני, מועילה ההתראה וחייב מלקות, מאחר שבגמר המלאכה שאז בא לכלל חיוב היה מותר ועומד, ואין צריך התראה על כל שיעור העבירה. עיין שם שיש מקור לדברי הפנים יפות בדברי הרמב"ן והריטב"א (מכות טו.). ושהאחרונים (אמרי בינה דיני בשר בחלב ותערובות ס' ב; חלקת יואב י"ד ס' ט; כלי חמדה פרשת פנחס אות ב; מכתבי תורה להאמרי אמת ס' נ) יצאו נגד חידוש זה, שאין מועלת התראה במשהו האחרון המשלים האיסור, אלא צריך להתרות מתחילת האיסור.

אף שהחלקת יואב (שם) מצדד בתוקף שחייבים להתרות מתחילת השיעור, מכל מקום לענין איסור תחומין מודה החלקת יואב שדי בהתראה בסוף כדי לחייבו. ומבאר הטעם בזה, שכל האיסור בתחומין הוא רק בפסיעה האחרונה כשיצא חוץ לתחום, ולכן אף אם לא התרו בו כשהתחיל ללכת, אלא בפסיעה האחרונה, חייב, שאין איסור ללכת אלפים אמה, אלא האיסור הוא לצאת חוץ לתחום של אלפים אמה.

גדולה מזו רצה החלקת יואב לומר שם, שלאחר שיצא כבר מתחום שבת ונתחייב, יש לומר שמתחייב אחר כך שוב על כל פסיעה ופסיעה. והטעם,

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בענין בישול דבר הנאכל חי בשבת

(באר יעקב חלק א' - פרשת בשלח)

- ✦ לפי ביאור שו"ע הרב בתוספות יש בישול מן התורה בדבר הנאכל חי.
- ✦ ברמ"א שאסור להניח סמוך לאש דבר הנאכל חי אף לשעה מועטת, ומשמע שאם יתבשל חייב חטאת. אך בתהלה לדוד שגם למ"ד שהוא דרבנן גוזרים שמה ישכח.
- ✦ ברמב"ם שמחמם מים חייב, לסוברים שמשבת בבישול חייב מובן, ולחולקים י"ל שמדובר כשרוצה לעשות רוטב או שמחמם לרחיצה.
- ✦ אגלי טל מבאר שהחיוב על החימום, שעל ידי זה נהנה מעצם השתיה, ורצה לומר שגם בנתבשל ומצטנן חייב, וחזר בו.
- ✦ בטעם שהמן היה אסור בבישול לרמב"ם - או משום שנתבתח בבישול. או שקודם מתן תורה נאסרו כל אופני בישול, או שגם לרמב"ם אסור מה"ת משום לאו הבא מכלל עשה.
- ✦ ברמב"ם שהמבשל דבר הנאכל חי פטור, ובחלקת יואב הקשה מהמן שהיה ראוי לאכול חי, ומן התורה חייבים עליו משום בישול.
- ✦ למנחת כהן - לרמב"ם דבר הנאכל חי מותר לבשלו לכתחילה כדבר שנתבשל כל צרכו, ולשו"ע שייך בישול כמצטמק ויפה לו, ולמקצת ראשונים אסור כנתבשל בן דרוסאי.
- ✦ דעת רבי עקיבא איגר רדב"ז ותפארת ישראל שגם לרמב"ם יש איסור מדרבנן לבשל דבר הנאכל חי. ויש לעיין שבשמן וכיוצא בזה שאין בו בישול מותר לכתחילה.
- ✦ לפרי מגדים אגלי טל ושער הציון הרמב"ם פטר רק אם אינו משתבח כלל ע"י הבישול.
- ✦ דעת הברכי יוסף ברמב"ם - אם דרך בני אדם לבשלו חייב, ואם אין דרך פטור.

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שוה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים: 053-314-4155

כסא דנחמתא

בצער רב הננו משגרים את תנחומינו הכנים, אל רום מעלת כבוד ידידינו האחים החשובים, שוחרי ואוהבי תורה ככל לב, נודעים לשו"ת הרה"ח ר' אשר ראזען שליט"א והרה"ח ר' משה ראזען שליט"א - וכל משפחתם הנכבדה שיחיו עם פטירת אביהם החשוב, הרבני החסיד המופלג בתורה וכיראת שמים מוה"ר רבי אביגדור ז"ל המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד

כל הזכויות שמורות | יו"ל ע"י מכון 'טעם התורה' להוצאת שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

כתובת המכון: רחוב קהילות יעקב 35, בני ברק יצ"ו | להערות והארות ולכל ספרי המכון: טלפקס: 9140-623-972+ | דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com